

FEDÓ: SUMARI

Edició de Jaume Oliveres per a la Fundació Bernat Metge, (1962)

1. INTRODUCCIÓ [57 a –60 c]

Equècrates de Fliunt demana a Fedó que li doni detalls del que va passar després de la condemna de Sòcrates i de com va morir. Fedó li explica per què va ésser ajornada l'execució i com el dia assenyalat per a complir-la ell mateix amb altres deixebles i amics van entrar molt de matí a la presó on era Sòcrates, acompanyats de Xàntipa i el seu filllet. Allunyada aquesta, comença el diàleg reportat.

2. PER QUÈ SÒCRATES NO TEM LA MORT [60 a – 69 e]

Han tret el cep a Sòcrates i aquest, tot fregant-se la cama entumida, comenta la singular alternança del plaer i el dolor. El tema li sembla digne d'una faula d'Esop. Llavors algú li pregunta, de part del poeta Èven, com és que s'entreté a la presó posant en vers aquestes faules. Sòcrates ho explica i, de passada, demana que diguin a Èven que no deixi de seguir-lo tan aviat com pugui si realment es considera un filòsof. Símmias entén aquestes paraules com una invitació al suïcidi, però Sòcrates s'apressa a condemnar el suïcidi. Aquesta condemna, però, no significa que la mort no és desitjable per al filòsof. Cebes se n'estranya [60 b-63 b].

Sòcrates ho justifica amb la seva convicció que l'ànima sobreviu i que la vida del filòsof autèntic és un esforç sostingut, ordenat a reduir a un mínim les exigències del cos en profit de l'activitat intel·lectual de l'ànima. Aconseguir que l'ànima esdevingui tan independent com es pugui del cos és el que durant la seva vida terrestre el filòsof considera com a més desitjable i això precisament li és donat amb la mort, que no tem, sinó que esguarda com l'acompliment de la seva esperança [63 b – 68 b]. La virtut mateixa tal com ell la practica, el prepara i l'inicia per a l'altra vida [68 b – 69 e]

3. DUES PROVES DE LA IMMORTALITAT DE L'ÀNIMA [69 e – 84 b]

Cebes està disposat a admetre les afirmacions de Sòcrates, mentre li mostri que l'ànima sobreviu. Sòcrates es compromet a demostrar que l'ànima, després de la mort de l'home, segueix existint amb «poder i coneixement», és a dir, que viu i entén [69 e – 84 b]. La tradició antiga que parla d'un trànsit de l'ànima cap a l'Hades i del seu retorn, suposa que l'ànima continua existint a l'Hades, d'on torna a la vida terrestre. Ara, aquesta creença és confirmada pels altres processos naturals. Comprovem, en efecte, que tot allò que pren naixença, neix del seu contrari i el procés es perpetua en les dues direccions. Del que és fred, neix el que és calent; del que dorm, el que està despert; i, inversament. Perquè si el procés fos rectilini, sense tornar novament cap al seu punt d'origen, totes les coses acabarien per assumir una forma idèntica. El mort, neix, doncs, del vivent i el vivent, del mort. Obtenim així dues parelles de contraris que corresponen als estats (vida/mort) i als processos (viure/morir). Les ànimes dels morts, per tant, existeixen [70 c – 72 e].

Cebes llavors recorda la tesi socràtica que aprendre és recordar. Si és certa, implica que l'ànima existia en algun lloc abans de néixer. Símmias demana clarícies i Sòcrates explica com la reminiscència es produeix en percebre ocasionalment una cosa que es

troba estretament associada a una altra, ja sigui dissemblant, ja sigui semblant. Quan veiem iguals diverses coses, ens ve al pensament l'igual en si, és a dir, la idea d'igualtat que en el món de les coses sensibles mai no trobem en tota la seva perfecció. Aquest igual en si, com el bell en si, el just, el sant i tot allò que marquem amb el segell del que és en si, ens és suggerit per una percepció sensible, però no pot venir d'ella perquè només aproximadament es troba en ella. Tampoc no podem haver adquirit la noció de l'igual en si i les altres tot just acabem de néixer perquè això suposaria que un nou nat les té, la qual cosa no és així, puix les adquirim gradualment a mesura que percebem les coses sensibles. Cal, doncs, admetre que abans de néixer existien les nostres ànimes «separades dels cossos i en possessió de coneixements» [76 c] i existien aquestes essències. Si aquestes no existissin, aquelles tampoc no existirien [74 a – 77 a].

Símmias i Cebes objecten que la preexistència de l'ànima no implica la seva supervivència després de la mort. Sòcrates llavors els recorda l'argument anterior, que ara cal lligar amb el de la reminiscència, si volem salvar la dificultat [77 b-d]. Però convé no plànyer cap esforç i cercar nous arguments en suport de la tesi.

El temor pueril que l'ànima, després de sortir del cos sigui esvaïda pel vent i dispersada, implica suposar que és un compost material, perquè només les coses que ho són estan subjectes a destrucció. Les coses simples, en canvi, són indestructibles. Ésser eternament idèntic a ell mateix caracteritza allò que no és compost. La majoria de coses no resten mai idèntiques ni respecte d'elles mateixes ni respecte de les altres coses. Hi ha, doncs, dues espècies de realitats: les coses visibles (mudables) i les invisibles (immutables), i l'ànima pertany a la segona. Ara, per la seva natura com més es lliga al cos, més s'allunya de l'activitat que li és essencial; com més se n'aparta, més es centra en la contemplació de les essències immutables que són les idees afins a ella. La seva natura divina es manifesta també per la seva natural capacitat de manar i de dirigir el cos [80 a]. D'altra banda, si el cos que és compost, subsisteix algun temps després de la mort, encara és més probable que subsisteixi l'ànima [80 c-e]. Sobretot si s'allibera del cos pura, sense arrossegat-ne res, verament passa en companyia dels déus la resta del temps; en canvi, si se n'allibera sadollada i impura, va errabunda pels sepulcres fins que queda de nou fermada a un cos i comença una altra vida. Només el qui s'ha purificat enterament, s'ha apartat dels plaers i s'ha abtingut de tota cobejança, és a dir, només els filòsofs autèntics compartiran la companyia dels déus. Per això la vida dels qui cultiven la filosofia és una preparació a la mort i no podem veure-la com una dispersió de l'ànima [83e-84b]

4. OBJECCIONS DE SÍMMIAS I DE CEBES [84 c- 91 e]

Es fa un silenci que dura molta estona. Només Símmias i Cebes xiuxiuegen. Sòcrates els invita a declarar amb tota franquesa els dubtes que tinguin. Ell no dubta gens i davant de la mort està content com els cignes que, abans de morir, canten perquè saben les coses bones que trobaran a l'Hades [84 c – 85 d].

Cebes objecta que l'ànima pot molt bé quedar vinculada a diversos cossos i sobreviure a llur mort, però és perfectament possible que a la fi sucumbeixi i es consumeixi [86 d-89 c].

Les objeccions fa una profunda impressió en l'auditori que vacil·la i resta confós. Sòcrates posa en guàrdia els seus deixebles: un excés de confiança en els arguments podria dur-los a odiar els arguments. La misologia, en efecte, té el mateix origen que

la misantropia i les dues són igualment perniciosos perquè porten a l'escepticisme. No cal cedir al descoratjament i convé abordar de front les objeccions. Sòcrates les recapitula per evitar tota omissió [89 c – 91 e].

5. RÉPLICA A SÍMMIAS [91 e – 95 a]

L'ànima no pot ésser una harmonia, en primer lloc, per raó de la mateixa doctrina de la preexistència que Símmias ha acceptat i contradiu obertament la seva tesi [91 e – 92 e]. D'altra banda, les ànimes no difereixen entre elles per la seva essència; en canvi, les harmonies, sí, donat que hi ha graus d'elles. A més, si admitem que la virtut és una harmonia i el vici una disharmonia, això ens porta a una incongruència manifesta: hi hauria una harmonia de l'harmonia i una disharmonia de l'harmonia. És finalment un fet conegut que sovint l'ànima s'oposa al cos; l'harmonia, per contra, depèn sempre de l'argument que la produeix i mai no hi entra en col·lisió [93 a – 95 a].

6. RÉPLICA A CEBES. LA PROVA FINAL [95 a – 107 b]

Per estar segur que ha captat tots els matisos del que Cebes objecta, Sòcrates torna a recapitular el seu argument [95 b-e]. Una resposta adequada a ell exigeix investigar a fons la causa de la generació i de la corrupció. De jove, Sòcrates s'havia esmerçat amb gran delit de la natura, creient que ella li faria conèixer «què fa néixer una cosa i que la fa morir» [96 a]. Però lluny d'arribar a aclarir-ho, en sortí més confós que abans de posar-s'hi. El llibre d'Anaxàgores, en què després va confiar, a mesura que avançava, el va decebre enterament. La ment ordenadora de tot, de què tant parla aquest filòsof, s'esvaeix de seguida i deixa pas a un seguit de causes segones que porten a una interpretació purament mecànica del món i de les coses [97 b – 99 e]. Sòcrates es va veure obligat a emprendre «una nova navegació». En lloc de partir de la imatge sensible de les coses, es refugia en llur definició ('logos') i arriba així a descobrir en les Formes la vera causa de les coses [99 c – 100 a]

Partint de la definició s'arriba a la Forma o Idea, és a dir, a aquelles essències de les quals ja hem parlat, i es constata llavors que les coses són en tant que participen de llur Forma. No hi ha altrament cap idea que admeti el seu contrari: o es retira davant d'ell o sucumbeix [102 b – 103 c]. També una cosa que és contrària d'una altra perquè està subordinada a una idea contrària, exclou la idea que és contrària a la que hi ha en ella mateixa i en acostar-s'hi aquesta o es retira o queda destruïda: així el foc que té en ell mateix l'escalfor, mai no admetrà la fredor [103 c – 105 b]. De la mateixa manera, l'ànima no és directament el contrari de la mort, però com que està indissolublement vinculada amb la vida, exclou la mor, i si aquesta se li acosta es retira. L'ànima, per tant, és immortal [105 b – 106 d] i també és indestructible, perquè la mort seria el seu únic mitjà de destrucció [106 d – 107 b]

7. EL MITE [107 a – 115 a]

«Si l'ànima és immortal, cal tenir cura d'ella», i no hi ha res per a l'home més noble que aquesta cura. Perquè «l'educació i la criança» són decisives en l'altra vida, subjecte com es troba l'home a un judici inapel·lable [107 e – 108 c]

Sòcrates narra a continuació un mite, on evoca la sort de l'ànima després de la mort i dóna una descripció detallada dels llocs que l'ànima ha de recórrer [108 c – 115 a].

8. CONCLUSIÓ [115 b –118 a]

Fedó reporta el que va fer després Sòcrates fins a veure la cicuta, i les paraules que va pronunciar. Clou la conversa amb un breu elogi del seu mestre.

© de l'autor i de la Fundació Bernat Metge (1962). Reproducció per a ús exclusivament escolar.

NOTA: En català disposem de dues bones traduccions del FEDÓ; la de Jaume Oliveres a la Col. Bernat Metge i la de Josep Vives per a la Col. Textos Filosòfics (Bcn: Ed. 62, 1^a ed. 1999), que també inclou una explicació de l'estructura del diàleg més esquemàtica (p.14 de la Introducció).